

УДК 94(477)

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО УКРАЇНУ ІТАЛІЙСЬКИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ ДОБИ І. МАЗЕПИ

Переклала з італійської Світлана Павленко

DOI: 10.5281/zenodo.4748495

© С. Павленко, 2021. CC BY 4.0

№ 1

Львів, 2. IX. 1687. (латина: Звинувачення, висунуті московитами проти ватажка козаків Самойловича, складання його повноважень та обрання нового, Мазепи)

Високоповажному і Преподобному Владиці [повідомляю] (...) що ватажок козаків Самойлович, звинувачений у зраді, практично домовившись з татарським ханом про підпал трави, був Голіциним зміщений, закутий у кайдани, і місце його було зайнято певним Мазепою, козаком, неприхильним до Польщі. І що ця зміна дала ґрунт для небезпечних хвилювань серед козаків, які розділилися між собою, одні для захисту Самойловича, а інші – для підтримки нового генерала Мазепи. Такий підсумок мав цей похід, сповнений шуму і позбавлений ефекту. Такі найсвіжіші новини, де говориться про суд у московському війську (...) Вам цілую уклінно руки. Львів, 2 вересня 1687.

Від Вашого відданого і покірного слуги
O., Card. Pallavicini¹.

№ 2

Язловець, 5. IX. 1687.

Замість командувача запорізькими козаками Самойловича, відправленого разом з сином на заслання в Московію, князем Голіциним було довірено вище командування цих військ Мазепі, вояці відомому серед свого народу, яким із задоволенням був проголошений (...) ²

№ 3

Краків, 4. I. 1688.

Інформують у листах, які надходять від кордону Поділля, про те, що після того, як султан Нурадін прийшов із загоном, про який заздалегідь повідомили, до Кам'яця [Samienecz], його орди повернулися до Буджака, а деяких з татар взяли в полон наші козаки, їх привели в Немирів [Niemierowa]. Повідомляється, що султан Нурадін пробув лише чотири дні біля Кам'яця і встановив сувору дисципліну в своїх військах для того, щоб утримати їх від виходу з табору, (...)

¹ *Litterae Nuntiorum Apostolicorum Historiam Ucrainae Illustrantes* (1550–1850). Romae, 1977. Vol. XIV: 1684–1693. P. 128.

² *Ibid.* P. 129.

щоб бути готовим до будь-якого іншого нападу, оскільки Великий хан планував особисто виступати з найпотужнішими силами у похід щоразу, коли річки замерзають, з основною метою переходу на інший бік Борисфена [Дніпра] і вторгнення у землі запорізьких козаків, які, будучи не зовсім задоволеними московитами та їх суворим правлінням, дотримуються бунтівних настроїв, надаючи допомогу татарам. Правитель Бялакерковії [Bialakercovia] пише, що немає підтвердження, що Самойлович отруївся, оскільки був засуджений до довічного заслання в Сибіру, а його син та інші ватажки козаків піддані болісним стратам; більшість козацьких зверхників були зацікавлені у розкритті змови та домовленостей, пов'язаних із татарами, що було викликано переважно союзом, укладеним без їхньої згоди та участі; і що генерал Мазепа, який став наступником Самойловича, також був співучасником цієї змови, і тому його викликали з наказом з'явитися разом з іншими козацькими вождями в Севськ* [Siewskovia] відповідно до його звання; що він також був позбавлений свого титулу, і на його місце вибрали полтавського полковника Левенця. Оскільки московити не могли повністю довіряти козакам, вони задумали взяти в похід з них лише 50 тисяч.

Відень, 16 січня 1688.

Вашого Преосвященства найвідданіший, найкорисніший і найслухняніший слуга

Джованні Баттіста Романіні³.

№ 4

Відень. 11. IX. 1689.

Чутки про виступ козацтва проти московитів

Львів, 29 серпня 1689 року.

Не чув ніяких новин, крім як про повстання козаків проти московитів, враховуючи, звичайно, те, що цей народ до глибини душі переживає уперту ненависть до московитів, не витримуючи їх жорстокого гноблення, занадто насильницького, якому вони піддаються (...)

Відень, 11 вересня 1689 року.

Вашій Високоповажності від найвідданішого, всім Вам зобов'язаного та піддесливого слуги

Джованні Баттіста Романіні⁴.

№ 5

Львів, 19. IX. 1689.

Вторгнення татар в околиці Києва

Також проти московитів татари здійснили великий рейд, просунувшись в околиці Києва, а з іншим складом просунулися по Україні аж до Немирова, де заволоділи великою здобиччю у вигляді численних рабів і незмірної кількості худоби, і переможно поверталися, при цьому були налякані московитами, козаками і відкинуті зі значними втратами, їм довелося повернути награбоване, полон та інше.

Відень, 02. 10. 1689.

Вашій Високоповажності від найвідданішого, всім Вам зобов'язаного та піддесливого слуги

Джованні Баттіста Романіні⁵.

* Насправді ці відомості недостовірні. У Севськ привезли арештованого сина гетьмана І. Самойловича – чернігівського полковника Григорія Самойловича. Його стратили у цьому місті 11 листопада 1687 р. (примітка шеф-редактора).

³ Ibid. P. 136–137.

⁴ Ibid. P. 170.

⁵ Ibid. P. 170.

№ 6

Інші більш непевні новини з України та Молдови викладені усно, здебільшого інформатором, який повернувся з Самари, куди його відправив головнокомандувач [Gran Generale]; він особисто повідомив, що після того, як татари напали на московитів, на полі в двох лігах від Перекопу, що є ровом, який захищає Прекопський півострів, при першому нападі яничар були захоплені зненацька і козаки, які, будучи тоді приведені в порядок, змусили перших до втечі, переслідуючи їх до зазначеного рову, і скаржилися генералу козаків Мазепі, що в цьому зіткненні московити під орудою князя Голіцина не дуже перетрудували себе; зрештою вся армія перейшла на допомогу козакам, похваливши їх за вірність і тим самим знімаючи недовіру, що виникла між двома народами; тоді було сказано, що, об'єднавши всі війська, вони досягли Перекопу.

Крім того, з Молдови повідомляється, що в вищезгаданій сутичці між козаками і татарами був поранений хан, загинув його син і взяті у полон багато мурз, іншими словами полковників, після цього інциденту московське військо захопило Гор – стародавній замок, розташований на перешийку названого півострова.

Варшава, 29 червня 1689 року.

Найпокірніший, найвідданіший і найвдячніший слуга Вашого Преосвященства

Архієпископ Кесарійський⁶.

№ 7

Львів, 26. IX. 1689.

Захоплення московитами володаря Мазепи

(...), що Мазепа, головнокомандувач запорозьких козаків, під суворою охороною, у кайданах, начеплених на руки та ноги, був доставлений до Московії, щоб відповісти на різні звинувачення, висунуті проти нього князем Голіциним**, що, однак, не було оцінено царем з таким же довір'ям, як раніше.

Вашому преосвященству найнижчий поклін.

Відень. 09. 10. 1689.

Вашій Високоповажності від найвідданішого, всім Вам зобов'язаного та піддесливого слуги

Джованні Баттіста Романіні⁷.

№ 8

Львів, 21. X. 1692.

Облога цитаделі Сороки

Сторінка, прикріплена до основного листа: 5. 11. 1692.

Львів, 21. 10.

Сорока рішуче обороняється, незважаючи на те, що наші козаки через нерівність сил по відношенню до ворога, не хотіли намагатися врятувати цю ділянку. Попри це, майстерність цього командира і безперервні зтяжні дощі дають нам надію на успіх. І пишуть, що під час трьох нападів загинула більшість агресорів і один паша, і багато помічників⁸.

⁶ Ibid. P. 162.

^{**} Насправді гетьман І. Мазепа з великою делегацією старшин та козаків (понад 500 осіб) їздили у 1689 р. на зустріч з царями. Цей візит українського посольства планувався ще в 1688 р., але тоді його відклали з мотивацією, що подібний приїзд краще провести після Другого Кримського походу (*примітка шеф-редактора*).

⁷ Ibid. P. 170.

⁸ Ibid. P. 248.

Львів, 28. X. 1692.

Повстання серед козаків

Сторінка, прикріплена до основного листа: 12.11.1692

Львів, 28.10.

З Московії пишуть, що цар Петро (...) у Переяславі. Що певний Петро Кочубей***, керівник частини запорозького козацтва, незадоволений жорстким правлінням московитів, повстав, і рушив з великим військом народного ополчення служити татарському хану, здійснив велике вторгнення в Московію, а після спустошення цієї землі залізом і вогнем, залишився з багатою здобиччю та великою кількістю рабів. На це (...) головнокомандувач козаків Мазепа пішов зі своїм військом супроти нього, а за ним генерал Гордон з військами Московії, щоб відігнати повсталі козаки; але як тільки вони прибули до цих кордонів, отримали повідомлення, що Кочубей зі своїми ополченцями і загонами татар, після нанесення збитку царським володінням, повернувся до Криму. Таким чином, припинивши запланований похід на Самару, вони [гетьманські та московські війська] направилися зі своїми людьми у бік Переяслава (...) (Відень, 8. 11. 1692; екс. Арх. Нунц.). Кажуть, однак, що ворог зняв облогу Сороки, але очікуємо достовірніших відомостей про це (ф. 172) (...)

Відень, 8 листопада 1692.

Вашій Високоповажності від найвідданішого, всім Вам зобов'язаного та покірливого слуги

Джованні Баттіста Романіні⁹.

Дата подання: 7 квітня 2021 р.

Дата затвердження до друку: 10 квітня 2021 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Павленко, С. Повідомлення про Україну італійських кореспондентів доби І. Мазепа. *Сіверянський літопис*. 2021. № 2. С. 31–34. DOI: 10.5281/zenodo.4748495.

Цитування за стандартом APA

Pavlenko, S. (2021). Povidomlennia pro Ukrainu italiiskykh korespondentiv doby I. Mazepu [Reports about Ukraine of Italian correspondents of I. Mazepa Era]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 2, 31–34. DOI: 10.5281/zenodo.4748495.

*** Насправді похід 1692 р. «очоловав» ексканцелярист Генеральної військової канцелярії Петрик (Петро Сулима), якого у Криму призначили гетьманом, а потім повторно обирали кілька сотень запорожців [після приходу з ним кримського війська до Запорозької Січі], котрі згодилися підтримати акцію вигнання гарнізонів московитів з України та встановлення в Гетьманщині нових порядків. І. Мазепа звинуватив генерального писаря В. Кочубея у тому, що це він був натхненником дій свого племінника (по лінії дружини). Ця інформація була поширена у Москві. Тому й у повідомленні інформатора особи двох родичів-діячів «злились» (*примітка шеф-редактора*).

⁹ Ibid. P. 248–249.